Izvješće o digitalnom razvoju Europe (EDPR) 2017. – profil države: Hrvatska

U Izvješću o digitalnom napretku Europe (EDPR) prati se napredak država članica u pogledu njihove digitalizacije, i to na temelju kvantitativnih podataka iz Indeksa digitalnoga gospodarstva i društva (DESI)[1] i kvalitativnih podataka o politikama specifičnima za pojedinu zemlju. Izvješće je organizirano u pet poglavlja:

1. Povezivost	fiksna širokopojasna mreža, mobilna širokopojasna mreža, brzina i cijene širokopojasnog pristupa
2. Ljudski kapital	upotreba interneta; osnovne i napredne digitalne vještine
3. Korištenje internetom	koliko se građani služe internetskim sadržajem i sudjeluju u komunikaciji ili transakcijama na internetu
4. Integracija digitalne tehnologije	digitalizacija poduzeća i e-trgovina
5. Digitalne javne usluge	e-uprava

Indeks digitalnoga gospodarstva i društva (DESI) 2017. (poredak)

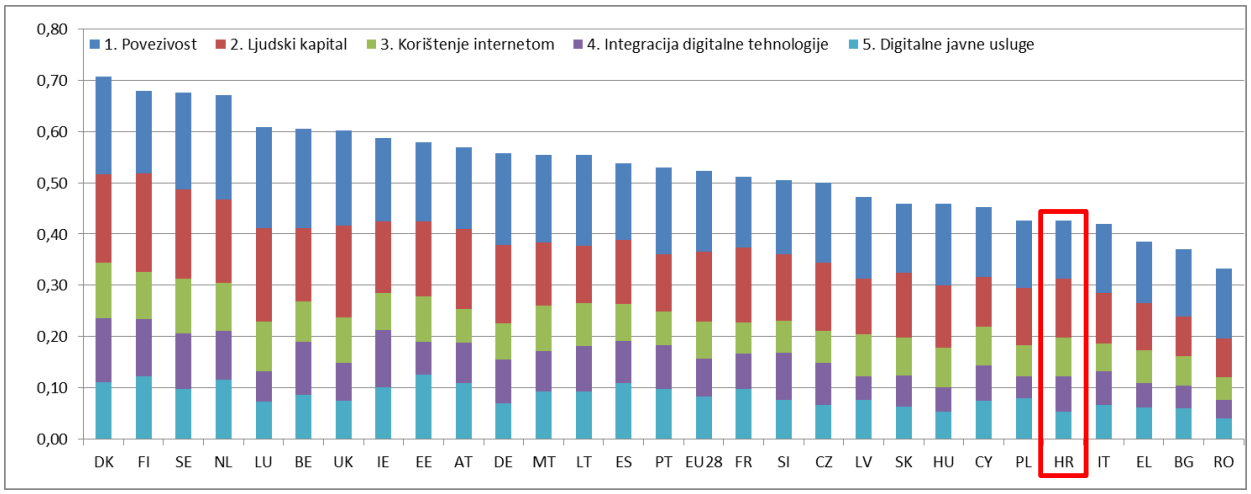

[1] https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi

	Hrvatska		Skupina	EU
	Poredak	Indeks	Indeks	Indeks
DESI 2017.	**24.**	**0,43**	**0,41**	**0,52**
DESI 2016.[2]	23.	0,40	0,38	0,49

Hrvatska se nalazi na 24. mjestu od 28 država članica EU-a. Iako je sveukupno gledajući ostvarila spor napredak, sa 23. pala je na 24. mjesto jer su ostale države napredovale brže. Hrvatski se građani internetom služe više od prosjeka. Osobito vole čitati vijesti (2. mjesto u poretku), slušati glazbu, igrati igre ili gledati videosnimke i filmove na internetu. Njihove digitalne vještine neprestano se poboljšavaju (sa 17. mjesta u poretku 2015. na 13. mjesto 2016.). Upotreba digitalnih tehnologija u poduzećima gotovo je na razini prosjeka. Poduzeća se uslugama u oblaku služe više od prosjeka (16 %, 9. mjesto u poretku). Promet MSP-ova koji prodaju usluge i proizvode na internetu u porastu je i iznad je prosjeka EU-a. Digitalne javne službe postupno se poboljšavaju: rezultati Hrvatske u području dostupnosti otvorenih podataka iznad su prosjeka EU-a, no broj korisnika usluga e-uprave povećava se sporo te nema napretka u pogledu pružanja usluga. Najveći izazov za Hrvatsku u smislu digitalizacije predstavljaju loši rezultati u području povezivosti. Širokopojasni pristup u ruralnim područjima i pokrivenost brzim širokopojasnim internetom ograničeni su. Osim toga, cijene fiksnog širokopojasnog pristupa i dalje su izrazito visoke.

Hrvatska pripada skupini manje uspješnih zemalja[3].

Prošle godine održani su izbori u Hrvatskoj, što je dovelo do razdoblja mirovanja. Nova vlada, koja je preuzela vlast nakon izbora u rujnu 2016., radi na osnivanju Središnjeg državnog ureda za razvoj digitalnog društva. Zadaća tog ureda bit će pružanje podrške hrvatskoj Vladi u pogledu razvoja infrastrukture informacijskih i komunikacijskih tehnologija (IKT) i digitalnih javnih usluga te popularizacije razvoja digitalnog društva među građanima, u gospodarstvu i u javnom sektoru. Digitalne strategije trenutačno se ažuriraju.

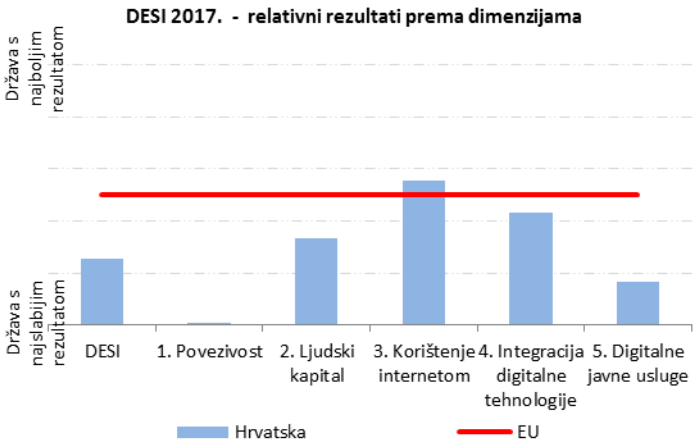

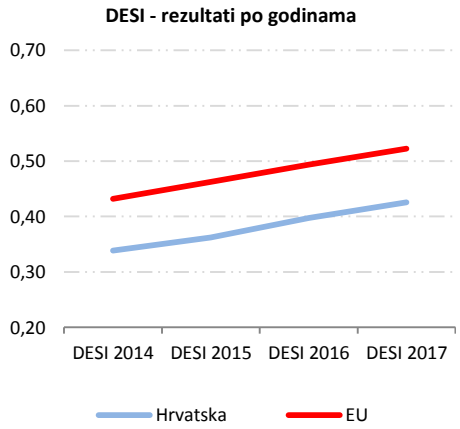

[2] DESI 2016. ponovno je izračunan za sve države kako bi se uzele u obzir manje promjene u izboru pokazatelja i ispravci osnovnih podataka. Stoga se indeksi i poredak država možda razlikuju u odnosu na prethodnu objavu. Više informacija potražite u metodološkoj bilješci o izračunavanju DESI-ja dostupnoj na https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi.

[3] Manje uspješne zemlje su Rumunjska, Bugarska, Grčka, Italija, Hrvatska, Poljska, Cipar, Mađarska i Slovačka.

1. Povezivost

1. Povezivost	Hrvatska		Skupina	EU
	Poredak	Indeks	Indeks	Indeks
DESI 2017.	**28.**	**0,45**	**0,53**	**0,63**
DESI 2016.	28.	0,42	0,46	0,59

	Hrvatska					EU
	DESI 2017.			DESI 2016.		DESI 2017.
	Vrijednost		Poredak	Vrijednost	Poredak	Vrijednost
1.a.1. Pokrivenost fiksnom širokopojasnom mrežom % kućanstava	**97 %** 2016.	→	**19.**	**97 %** 2015.	**18.**	**98 %** 2016.
1.a.2. Iskorištenost fiksnog širokopojasnog pristupa % kućanstava	**70 %** 2016.	→	**17.**	**70 %** 2015.	**13.**	**74 %** 2016.
1.b.1. Iskorištenost mobilnog širokopojasnog pristupa Broj pretplatnika na 100 osoba	**78** lipanj 2016.	↑	**15.**	**68** lipanj 2015.	**15.**	**84** lipanj 2016.
1.b.2. Pokrivenost 4G mrežom[4] % kućanstava (prosjek pružatelja usluga)	**67 %** 2016.		**25.**	**nije primjenjivo**		**84 %** 2016.
1.b.3. Spektar[5] % ciljne vrijednosti	**40 %** 2016.	↓	**26.**	**41 %** 2015.	**25.**	**68 %** 2016.
1.c.1. Pokrivenost mrežama sljedeće generacije (NGA) % kućanstava	**60 %** 2016.	↑	**26.**	**52 %** 2015.	**25.**	**76 %** 2016.
1.c.2 .Pretplatnici širokopojasnih mreža velikih brzina % pretplatnika >= 30 Mbps	**10 %** lipanj 2016.	↑	**26.**	**3 %** lipanj 2015.	**28.**	**37 %** lipanj 2016.
1.d.1. Cijena pristupa fiksnim širokopojasnim mrežama[6] % prihoda	**2,9 %** cijena 2016., prihodi 2015.	↓	**28.**	**2,5 %** cijena 2015., prihodi 2015.	**27.**	**1,2 %** cijena 2016., prihodi 2015.

Kad je riječ o indeksu povezivosti, ostvaren je određeni napredak u pogledu uspješnosti, no Hrvatska se i dalje nalazi na dnu ljestvice EU-a. Iako se prema pokazatelju dostupnosti fiksnih širokopojasnih mreža Hrvatska nalazi neznatno ispod prosjeka EU-a, nije postignut napredak u pogledu njihove iskorištenosti jer je samo 70 % kućanstava pretplaćeno na fiksne širokopojasne mreže. Dostupnost širokopojasnih mreža velike brzine poboljšala se u apsolutnom smislu, baš kao i iskorištenost takvih mreža, koja se povećala sa 3 % na 10 % svih mreža; međutim, oba pokazatelja i dalje su daleko ispod prosjeka EU-a.

[4] Ovo je novi pokazatelj kojim se mjeri prosječna pokrivenost 4G mrežama pružatelja telekomunikacijskih usluga.

[5] U većini država članica došlo je do smanjenja zbog dodatnog ujednačavanja pojasa od 700 MHz na razini EU-a u travnju 2016.

[6] Zbog neznatne promjene metodologije podaci iz prethodnih godina izračunani su ponovno.

Slabim rezultatima u području iskorištenosti pridonose različiti čimbenici, od onih povezanih s ograničenom potražnjom za širokopojasnim mrežama velike brzine do financijske pristupačnosti. Primjerice, Hrvatska je zemlja s najskupljom pretplatom za samostalni fiksni širokopojasni pristup u cijelom EU-u, koja iznosi čak 2,9 % prosječnog bruto dohotka (u usporedbi s prosjekom EU-a od 1,2 % prosječnog bruto dohotka). Osim toga, iako se u Hrvatskoj povećala iskorištenost mobilnih širokopojasnih usluga, koje se često prodaju u paketima, pokrivenost 4G mrežama skromna je (Hrvatska se nalazi na 25. mjestu).

Hrvatska je vlada u srpnju 2016. usvojila „Strategiju razvoja širokopojasnog pristupa u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2016. – 2020.". Glavni ciljevi koji se moraju ispuniti do 2020. usmjereni su na: (i) univerzalnu pokrivenost mrežama sljedeće generacije s brzinama većima od 30 Mbps i (ii) zastupljenost brzina većih od 100 Mbps u najmanje 50 % kućanstava. Uz strategiju je povezan i „Okvirni nacionalni program za razvoj infrastrukture širokopojasnog pristupa u područjima u kojima ne postoji dostatan komercijalni interes za ulaganja", kojim se utvrđuju postupci za dobivanje državnih potpora i javno uvođenje infrastrukture IKT-a kod pristupnih mreža s brzinom preuzimanja podataka od najmanje 40 Mbit/s i brzinom učitavanja podataka od najmanje 5 Mbit/s na područjima u Hrvatskoj u kojima trenutačno ne postoji takva širokopojasna infrastruktura ili u kojima takva infrastruktura nije dostatna (tzv. bijela područja pristupa sljedeće generacije). Sveukupni procijenjeni (maksimalni) proračun za razvoj širokopojasnih usluga iznosi 252 milijuna EUR, od kojih bi 117,2 milijuna EUR trebao financirati Europski fond za regionalni razvoj, a ostatak od 134,8 milijuna EUR trebao bi pokriti zajam Europske investicijske banke. Očekuje se da će privatna sredstva dobivena tijekom provedbe projekta iznositi 120 milijuna EUR. Godišnji proračun iznosi 31,5 milijuna EUR za razdoblje 2016. – 2023.

U hrvatsko zakonodavstvo još nije u potpunosti prenesena Direktiva o smanjenju troškova[7] kojom bi se moglo pridonijeti bržem uvođenju širokopojasnog pristupa.

Povezivost je jedno od ključnih područja u koje je potrebno uložiti dodatne napore kako bi hrvatski građani mogli uživati u koristima digitalnoga gospodarstva. Iako bi se mjerama kojima se potiče konkurentnost cijena moglo riješiti pitanje financijske pristupačnosti, korisne bi bile aktivnosti kojima se osigurava uvođenje te bolja pokrivenost: od još neprovedenog prenošenja Direktive o smanjenju troškova širokopojasnih usluga do bolje pokrivenosti 4G mrežama i dodjeljivanja šireg frekvencijskog spektra mobilnim širokopojasnim mrežama. U kontekstu pokrivenosti širokopojasnim mrežama, mjerama kojima se potiču ulaganja u mreže sljedeće generacije pridonijelo bi se smanjivanju razlika u digitalnom razvoju između ruralnih i urbanih područja na način da se posveti pažnja tzv. „bijelim područjima".

[7] Direktiva 2014/61/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 15. svibnja 2014. o mjerama za smanjenje troškova postavljanja elektroničkih komunikacijskih mreža velikih brzina (SL L 155, 23. svibnja 2014., str. 1.)

2. Ljudski kapital

2. Ljudski kapital	Hrvatska		Skupina	EU
	Poredak	Indeks	Indeks	Indeks
DESI 2017.	**19.**	**0,46**	**0,40**	**0,55**
DESI 2016.	21.	0,43	0,38	0,53

	Hrvatska					EU
	DESI 2017.			DESI 2016.		DESI 2017.
	Vrijednost		Poredak	Vrijednost	Poredak	Vrijednost
2.a.1. Korisnici interneta % pojedinaca	**71 %** 2016.	↑	**22.**	**66 %** 2015.	**22.**	**79 %** 2016.
2.a.2. Najmanje osnovne digitalne vještine % pojedinaca	**55 %** 2016.	↑	**13.**	**51 %** 2015.	**17.**	**56 %** 2016.
2.b.1. Stručnjaci za IKT[8] % zaposlenih osoba	**2,7 %** 2015.	→	**18.**	**2,7 %** 2014.	**19.**	**3,5 %** 2015.
2.b.2. Osobe s diplomom u području STEM-a na 1000 osoba (u dobi od 20 do 29)	**16.** 2014.	→	**18.**	**16.** 2013.	**18.**	**19.** 2014.

Hrvatska napreduje u području ljudskog kapitala. Prošle godine povećao se broj korisnika interneta i digitalne se vještine neprestano poboljšavaju. 55 % Hrvata ima barem osnovne digitalne vještine; ta je brojka blizu prosjeka EU-a od 56 %. Međutim, 2016. samo 2,7 % radne snage činili su stručnjaci za IKT. Nadalje, udio osoba s diplomom iz znanosti, tehnologije i matematike (STEM) iznosio je samo 1,6 % u dobnoj skupini od 20 do 29 godina.

Poslodavci (uglavnom manja poduzeća specijalizirana za računalno programiranje, savjetodavne i slične usluge te MSP-ovi koji djeluju u raznim sektorima, od oglašavanja i istraživanja tržišta do izdavaštva i putničkih agencija) izjavljuju da im je teško pronaći stručnjake za IKT. Zanimanje za studij u STEM području razmjerno je nisko, a karakterizira ga visoka stopa odustajanja. Trenutačno se raspravlja o tome kako privući više kandidata za studij u STEM području, primjerice dodjeljivanjem stipendija. Osim toga, znatan broj ustanova za obrazovanje odraslih organizira tečajeve osposobljavanja za različita radna mjesta u sektoru informacijskih tehnologija (u trajanju od 75 do 250 sati). U okviru tih tečajeva nude se i specijalistički tečajevi za zanimanje stručnjaka za IKT. U Hrvatskoj se isto tako planira osposobiti niskoobrazovano stanovništvo radi stjecanja osnovnih digitalnih vještina s pomoću Jamstva za vještine.

U Hrvatskoj ne postoji strategija za suočavanje s izazovima povezanima s digitalnim vještinama. Međutim, pokrenut je niz projekata, aktivnosti i inicijativa. Osnivanjem nacionalne koalicije relevantnih dionika, kojom bi se povezali sektori industrije, obrazovanja i zapošljavanja, pridonijelo bi se poboljšanju digitalnih vještina.

[8] Eurostat je izmijenio podatke za prethodne godine.

Glavni projekt u 2017.[9]: Projekt e-škola

Projektom hrvatskih e-škola nastoji se osigurati da digitalno pismeni nastavnici imaju na raspolaganju odgovarajuću opremu za IKT i da razvijaju elektroničke sadržaje za digitalno obrazovanje usklađene s potrebama tržišta rada. Trenutačno je 150 škola (29 strukovnih škola i 21 gimnazija) uključeno u pilot-projekt, koji traje do 2018. Škole se opremaju najmanje jednom učionicom za IKT i dobivaju opremu koja uključuje prijenosna računala, tablete, opremu za prezentacije te žične i bežične lokalne računalne mreže. Razvijaju se scenariji za učenje u cilju osiguravanje kreativne upotrebe IKT-a i digitalni obrazovni sadržaji. Na temelju iskustva iz pilot-faze razvit će se okvir i strategija za provedbu projekta u oko 700 osnovnih i srednjih škola (50 % svih škola u Hrvatskoj) u razdoblju od 2019. do 2022.[10]

[9] Glavni događaj u 2016.: U ožujku 2016. otvorena je prva pametna ulica na Obali Stjepana Radića u Dubrovniku. Riječ je o pilot-projektu razvijenom u okviru strateškog partnerstva grada Dubrovnika i Hrvatskog Telekoma, poduzeća za IT Cisco i u suradnji s lokalnim partnerima. Pametna ulica ima javnu rasvjetu s multifunkcionalnom senzorskom mrežom uz različite tehnologije pristupa (od optičkih veza do 4G i Wi-Fi mreža). Tim se tehnologijama omogućuje stanovnicima i posjetiteljima Dubrovnika da u sklopu pilot-projekta dobiju besplatan pristup internetu velike brzine i protoka podataka (50 Mbit/s). Projekt pametne ulice uključuje i rješenje za upravljanje prometom u okviru kojeg će se upotrebljavati kamere za utvrđivanje prometnih prekršaja te inovativne parkirne tehnologije. Sustavom upravljanja parkiranjem automatski će se prepoznavati vozila i beskontaktno naplaćivati parkirne pristojbe. Njime će se, isto tako, s pomoću aplikacije za pametne telefone i digitalnih ploča, pružati informacije o praznim parkirnim mjestima u stvarnom vremenu, ne samo u dubrovačkoj pametnoj ulici već i u cijelom gradu. Važan dio povezanih rješenja u pametnoj ulici jest praćenje i kontrola okolišnih parametara, čime će se prikupiti vrlo korisni podaci za gradski okoliš. Sva su rješenja povezana s postojećim gradskim sustavima, a na digitalnoj platformi Ciscoa svi će prikupljeni podaci biti otvoreni za razvoj novih rješenja.

[10] Obje faze projekta sufinancirane su iz strukturnih fondova Europske unije (Europski fond za regionalni razvoj i Europski socijalni fond).

3. Korištenje internetom

3. Korištenje internetom	Hrvatska		Skupina	EU
	Poredak	Indeks	Indeks	Indeks
DESI 2017.	**14.**	**0,50**	**0,39**	**0,48**
DESI 2016.	13.	0,46	0,37	0,45

	Hrvatska				EU
	DESI 2017.		DESI 2016.		DESI 2017.
	Vrijednost	Poredak	Vrijednost	Poredak	Vrijednost
3.a.1. Vijesti % osoba koje su se koristile internetom u zadnja 3 mjeseca	**91 %** ↑ 2016.	**2.**	**89 %** 2015.	**4.**	**70 %** 2016.
3.a.2. Glazba, videozapisi i igre[11] % osoba koje su se koristile internetom u zadnja 3 mjeseca	**85 %** 2016.	**8.**	**nije primjenjivo**		**78 %** 2016.
3.a.3. Video na zahtjev[12] % osoba koje su se koristile internetom u zadnja 3 mjeseca	**17 %** 2016.	**13.**	**nije primjenjivo**		**21 %** 2016.
3.b.1. Videopozivi % osoba koje su se koristile internetom u zadnja 3 mjeseca	**45 %** ↑ 2016.	**14.**	**42 %** 2015.	**14.**	**39 %** 2016.
3.b.2. Društvene mreže % osoba koje su se koristile internetom u zadnja 3 mjeseca	**69 %** ↑ 2016.	**14.**	**64 %** 2015.	**18.**	**63 %** 2016.
3.c.1. Bankarstvo % osoba koje su se koristile internetom u zadnja 3 mjeseca	**53 %** ↑ 2016.	**20.**	**47 %** 2015.	**19.**	**59 %** 2016.
3.c.2. Kupovina % internetskih korisnika (u prošloj godini)	**45 %** ↑ 2016.	**21.**	**44 %** 2015.	**23.**	**66 %** 2016.

Kada je riječ o sklonosti pojedinaca da se služe uslugama na internetu, Hrvatska je u prošloj godini napredovala, ali je u poretku pala sa 13. na 14. mjesto. To je i dalje pokazatelj u kojem Hrvatska postiže najbolje rezultate i nalazi se iznad prosjeka EU-a. Korisnici interneta u Hrvatskoj čitaju vijesti na internetu (91 %, 2. u Europi), slušaju glazbu i igraju igre na internetu (85 %, 8. mjesto), gledaju filmove (17 %) i koriste se internetom za komunikaciju videopozivima (45 %). Koriste se društvenim mrežama (69 %), internetskim bankarstvom (53 %) te se internetom koriste za kupovinu (45 % korisnika interneta).

[11] Nedostatak podataka zbog promjene u anketi Eurostata.

[12] Nedostatak podataka zbog promjene izvora podataka. Novi izvor je Eurostat.

4. Integracija digitalne tehnologije

4. Integracija digitalne tehnologije	Hrvatska		Skupina	EU
	Poredak	Indeks	Indeks	Indeks
DESI 2017.	**17.**	**0,35**	**0,27**	**0,37**
DESI 2016.	16.	0,34	0,25	0,35

	Hrvatska					EU
	DESI 2017.			DESI 2016.		DESI 2017.
	Vrijednost		Poredak	Vrijednost	Poredak	Vrijednost
4.a.1. Elektroničko dijeljenje informacija % poduzeća	**29 %** 2015.		**20.**	**29 %** 2015.	**20.**	**36 %** 2015.
4.a.2. RFID % poduzeća	**4,7 %** 2014.		**11.**	**4,7 %** 2014.	**11.**	**3,9 %** 2014.
4.a.3. Društvene mreže % poduzeća	**15 %** 2016.	→	**19.**	**15 %** 2015.	**17.**	**20 %** 2016.
4.a.4. E-računi % poduzeća	**10 %** 2016.	→	**22.**	**10 %** 2015.	**18.**	**18 %** 2016.
4.a.5. Oblak % poduzeća	**16 %** 2016.	↑	**9.**	**15 %** 2015.	**8.**	**13 %** 2016.
4.b.1. MSP-ovi koji prodaju na internetu % MSP-ova	**18 %** 2016.	↓	**12.**	**19 %** 2015.	**8.**	**17 %** 2016.
4b2 Promet ostvaren e-trgovinom % prometa MSP-ova	**8,3 %** 2016.	↑	**16.**	**7,1 %** 2015.	**21.**	**9,4 %** 2016.
4.b.3. Prekogranična prodaja na internetu % MSP-ova	**8,9 %** 2015.		**13.**	**8,9 %** 2015.	**13.**	**7,5 %** 2015.

Hrvatska je u protekloj godini ostvarila malen napredak u području integracije digitalnih tehnologija u poduzećima. Postotak hrvatskih poduzeća koja se koriste uslugama u oblaku viši je od prosjeka EU-a te poduzeća koriste mogućnosti koje nudi internetska trgovina: 18 % MSP-ova bavi se prodajom na internetu (što je više od prosjeka EU-a, koji iznosi 17 %); s druge strane, usluga e-računa nije pretjerano popularna. 9,3 % hrvatskih poduzeća analizira velike podatke iz bilo kojeg izvora podataka (što je blizu prosjeku EU-a od 10 %), dok pokazatelj digitalnog intenziteta ima srednju vrijednost (vidi Digitalni semafor).

Hrvatska nema sveobuhvatnu strategiju. Pristup određenim financijskim sredstvima moguć je u okviru programa podrške MSP-ovima.

Budući da digitalne tehnologije omogućavaju nove načine povezivanja, suradnje i poslovanja, utječu na sve temeljne funkcije poslovanja i predstavljaju izazov za postojeće modele poslovanja. Unatoč relativnom nepostojanju nacionalne politika u području digitalizacije, hrvatske su tvrtke srednje uspješne. Stoga bi za hrvatsko gospodarstvo bilo još korisnije kad bi hrvatska poduzeća imala na raspolaganju ciljanu strategiju digitalizacije.

5. Digitalne javne usluge

5. Digitalne javne usluge	Hrvatska		Skupina	EU
	Poredak	Indeks	Indeks	Indeks
DESI 2017.	**26.**	**0,36**	**0,43**	**0,55**
DESI 2016.	25.	0,32	0,42	0,51

	Hrvatska				EU
	DESI 2017.		DESI 2016.		DESI 2017..
	Vrijednost	Poredak	Vrijednost	Poredak	Vrijednost
5.a.1. Korisnici usluga e-uprave % internetskih korisnika (u prošloj godini)	**23 %** ↑ 2016.	**21.**	**21 %** 2015.	**22.**	**34 %** 2016.
5.a.2. Unaprijed ispunjeni obrasci Bodovi (od 0 do 100)	**20** ↓ 2016.	**24.**	**21** 2015.	**22.**	**49** 2016.
5.a.3. Dovršenost usluga na internetu Bodovi (od 0 do 100)	**61** → 2016.	**27.**	**61** 2015.	**24.**	**82** 2016.
5.a.4. Otvoreni podaci[13] % najvećeg broja bodova	**60 %** ↑ 2016.	**13.**	**47 %** 2015.	**14.**	**59 %** 2016.

Kada je riječ o e-upravi, Hrvatska je u prošloj godini postigla određeni napredak, ali je pala sa 25. na 26. mjesto jer su ostale države napredovale brže. Broj korisnika usluge e-uprave polako se povećava, no nije postignut nikakav napredak u pogledu isporuke usluga. Kada je riječ o otvorenim podacima, Hrvatska je u protekloj godini postigla značajan napredak te su postignuti rezultati nešto viši od prosjeka EU-a.

Zbog političke situacije u protekloj godini nije bilo mnogo aktivnosti u pogledu usluge e-uprave.

Hrvatska sada ima revidiranu strategiju „e-Hrvatska 2020.”; Vlada planira objaviti i revidirani Akcijski plan e-uprave. Važnu ulogu ima osnivanje *Centra dijeljenih usluga u oblaku* koji će koordinirati sve aplikacije IKT-a koje nude razne državne institucije i upravljati njima (2300 ciljanih javnih tijela koja bi trebala biti uključena u projekt). Hrvatska planira razviti dodatne e-aplikacije za građane. Alat za e-poslovanje namijenjen tvrtkama dostupan je u probnoj inačici, ali još nije odobren i njegova je provedba odgođena.

Daljnjim razvojem i provedbom strategije e-uprave, uključujući alata e-poslovanje, može se pridonijeti uspješnom okruženju e-uprave, što bi moglo donijeti znatne uštede u Hrvatskoj.

[13] Promjena izvora podataka. Ponovno su navedeni i podaci za prethodne godine. Novi je izvor Europski portal podataka.